

УДК 35:351/354

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3216>*М. В. Ніколаєва, Є. В. Дергачов*

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ІНВЕСТОРА В ЗЕЛЕНУ ЕНЕРГЕТИКУ В РАЗІ ВІДМОВИ ДЕРЖАВИ ВІД НАДАНИХ ГАРАНТІЙ

Постановка проблеми. Нині Україна користується вугледнем, що імпортується із Росії, та використовує атомну електростанцію, що наносить шкоди довколишньому середовищу. Місцеві інвестори вклали мільярди доларів у відновлювальну енергетику, за рахунок чого, за звітом Bloomberg NewEnergyFinanceGlobalScore, на момент 2019 року, Україна прогресувала у галузі відновлювальної енергетики, та посіла восьме місце, як найпривабливіший інвестиційний ринок зеленої енергетики, в світі (серед країн, що розвиваються). Нині чиновники піднімають питання про «добровільне» зменшення тарифів на зелену енергетику, що є згубним для інвесторів. Таким чином, уряд завдає шкоди інвестиційній діяльності та повністю відштовхує інвесторів, від подальшого вкладання у зелену енергетику. Інвесторами зеленої енергетики України є такі країни світу: США, Великобританія, Китай, Швейцарія, Канада та інші, також довгострокове фінансування було укладено з великими міжнародними банками: ЄБРР, USOverseasPrivateInvestmentCorporation, а також інші банки перелічених країн. Ці угоди було укладено на підставі попередньої позитивної співпраці з урядом, але наразі, через рішення, що приймає уряд, міжнародна співпраця може негативно закінчитись, вплинувши на політичне становище України у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В.Ю. Уркевич аналізує правові проблеми становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України. А.О. Пантелеймоненко досліджує зарубіжний досвід створення енергетичних кооперативів. Однак дослідження проблем правового регулювання створення енергетичних кооперативів з метою розвитку виробництва енергії з відновлюваних джерел не проводилось. М.М. Кузьміна аналізує сучасні тенденції правового регулювання відновлювальної енергетики України та правове регулювання створення та функціонування енергетичних кооперативів.

Метою статті є аналіз проблеми захисту інвесторів у відновлювальну енергетику, його особливості та способи. Розгляд причин, чому наразі українські інвестори, повинні боротися за отримання державних гарантій та чому саме, «гарантійний покупець» відмовляється від сплати за користування відновлювальною енергетикою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відновлювані джерела енергії (ВДЕ) – це такі джерела, які поновлюються природним шляхом. Це відбувається з-за сонячних променів, які падають на поверхню Землі, а в недалекому майбутньому це невичерпне джерело енергії [1]. Ця тема є актуальною для України, оскільки більшість компаній, що вироблять енергію наразі є шкідливою для навколишнього середовища, та в першу чергу для самих людей. Отруйні речовини виро-

блені атомними станціями забруднюють повітря, машини на бензині, виробляють на рік тони вихлопів і альтернативне рішення, це тільки відновлювальна енергетика. Наразі, вже електромашини визнано не екологічними, через велику кількість змінних акумуляторів, які важко переробляти, тому компанія Honda розробляє двигун на водневому паливі. Майбутнє за «зеленою» енергетикою.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) затвердила розмір вартості послуги із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії, яку надало державне підприємство «Гарантований покупець» у квітні 2020 року. Відповідне рішення ухвалили 27 травня 2020 року на засіданні Регулятора [2].

Розмір зазначеної послуги становив 5,9 млрд грн [2].

Після затвердження вартості послуги ПрАТ «НЕК «Укренерго» – має оплатити її протягом одного робочого дня відповідно до постанови «Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом та за аукціонною ціною» [2].

Не дивлячись на затвердження тарифної ставки та підписання угод, на кінець 2020 року, заборгованість ПрАТ «Укренерго» складала 11,6 млрд грн, це 44 % від загальної суми, зобов'язаних виплат, за вироблену ВДЕ на 2020 рік. За травень було сплачено лише 5 %, за червень – 4 %, за липень – 3,5 % від загальної суми, на місяць. Через що, на кінець 2020 року, до суду України, було надано 60 заявок від виробників зеленої енергетики на «гарантованого покупця».

На 18 травня 2021 року, заборгованість ПрАТ «Укренерго» вже складає 4,6 млрд грн, що є підставою для незадоволення інвесторів у зелену енергетику України. Посли країн-інвесторів, вже невдоволені становищем та побоюються неповернення інвестицій, про це пише «Економічна правда».

Посли Бельгії, Великобританії, Канади, Норвегії, Німеччини, Франції, Швеції та Південної Кореї в Україні в листі на керівництво країни закликали не допустити неповернення інвестицій в поновлювані джерела енергії (ВДЕ) країни [3].

Про це повідомляється у відповідному листі, передає Інтерфакс-Україна.

«Ми з оптимізмом дивимося на процедуру медіації, яку ваш уряд зараз проводить з Секретаріатом Енергетичного співтовариства і яка в найближчі тижні повинна привести до консенсусної угоди з іноземними інвесторами та відповідними зацікавленими сторонами. Ми розуміємо, що проєкт меморандуму був підготовлений в процесі медіації.

За умови необхідної доброї волі з обох сторін цей меморандум може бути доопрацьований, забезпечуючи можливу основу для врегулювання», – йдеться в листі [3].

У тексті листа зазначається, що сьогодні іноземні компанії вклали вже більш як \$ 2 млрд інвестицій у розвиток сектору відновлюваної енергетики України, усього на кінець 2019 року в зелену енергетику України було інвестовано \$ 10 млрд, що свідчить про довіру до виконання країною своїх регуляторних і законодавчих зобов'язань.

«Варто також зазначити, що низка українських проєктів із відновлюваної енергетики була забезпечена гарантіями експортного кредиту, наданого зарубіжними урядами.

Тому ми не можемо виключати можливості того, що будь-яке одностороннє скасування правових гарантій з боку України може привести до того, що надання державних кредитних гарантій в майбутньому буде здійснюватися з великим небезпеченням», – йдеться листі [3].

«Гарантований покупець», що має купувати усю зелену енергетику, яку вироблено в Україні за договором «купівлі-продажу електричної енергії між гарантованим покупцем та суб'єктом господарювання, який за результатами аукціону набув право на підтримку», п. 1.1. від 26 квітня 2019 року № 641, не має власних коштів, розрахунок відбувається завдяки надходженням від ПрАТ «Укренерго», завдяки сплатам за послуги із забезпечення збільшення кількості енергії, виробленої альтернативними джерелами. Проте загальний борг перетнув межу 20 млрд грн, на момент травня місяця 2021 року. Держава, зі свого боку, повинна брати відповідальність, через прийняті на себе обов'язки, забезпечивши виконання усіх обов'язків зі сторони «гарантованого покупця», тобто погашення заборгованостей перед виробниками відновлювальної енергії та подальшу оплату виробленої енергії. Це передбачено Меморандумом, підписаним Кабінетом міністрів 10 червня 2020 року, а також за внесенням змін до ст.8, ЗУ «Про альтернативні джерела енергії», Кабінет Міністрів повинен планувати бюджет на часткове фінансування оплати «зеленого» тарифу.

Через усі вище перелічені фактори, ми можемо зробити висновок, що українське законодавство не виконують свої прямі обов'язки. І не дивлячись на закон ЗУ, ст. 8, де прописано, що держава має відшкодувати 20% з державного бюджету інвесторам, планується вводити акцизи, на виплату тарифів, а сам тариф було знижено на 15 % від початкової суми на 27 травня 2020 року, у розмірі 5,9 млрд грн. Тобто тепер, вартість послуги буде коштувати 5,015 млрд грн, що на 885 000 000 млн грн менше. Погодьтеся, це велика різниця, для інвесторів, вкладення яких мало окупність за 4-5 років, тепер розтягне цей строк ще на рік, за умови стабільних виплат. Але головна проблематика, що інвесторам не виплачують повний об'єм благ. Тому строк, на який розтягнеться окупність залишається під питанням. І якщо внутрішньодержавні міжусобиці ще можливо якимось поступово вирішувати, то що робити з іноземними інвесторами, не відомо. Нагадаю, що це може викликати конфлікт міжнародного рівня, з багатьма великими країнами, що ще більше відсуне становлення України на політичній платформі світу.

Тож як виробникам відновлювальної енергетики захистити свої права.

Варіант 1. Звернення до суду. Виробники ВДЕ мають усі права подавати в суд, оскільки було підписано договір на продаж електроенергії, якщо її було вироблено і поставлено, проте покупець не здійснив оплату, то «гарантійний покупець» не виконав свої зобов'язання. Суд може зменшити розмір штрафних санкцій, проте сплату боргів ніхто не відмінює.

Проте «гарантований покупець», напередодні суду, повністю сплачує борг і предмет заяви зникає сам по собі. Тому більшість заяв не мають доцільності на момент розглядання справи. Цей варіант буде мати вагу, якщо усі інвестори разом подадуть заяви, щоб «гарантований покупець» не мав можливості виплатити борг разом усім (на момент травня 2021 року, це близько 20 млрд грн).

Варіант 2. Підписаний 10 червня 2020 року Меморандум. Він передбачає, що з серпня 2020 року, інвесторам буде забезпечено 100 % виплат.

Проте станом на 2 листопада 2020 року, Мінфін не погодився закладати до державного бюджету витрати на погашення боргів і застеріг від випуску облігацій внутрішньої державної позики. Цей варіант має лише попереджувальний характер, та не має юридичної сили. Тому використання його, як захисту інвесторів неможливе.

Варіант 3. Як було зазначено вище, зміни у ст.8, ЗУ «Про альтернативні джерела енергії» передбачають: «Кабінет Міністрів України передбачає у державному бюджеті видатки на фінансову підтримку гарантованого покупця для оплати електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел, відповідно до бюджетних запитів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, на підставі розрахунків, наданих Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у розмірі не менше 20 % прогнозованої виробітки товарної продукції електричної енергії з альтернативних джерел на відповідний рік» [4]. Незважаючи на те, що закон було випущено від 21 липня 2020 року, минуло вже 10 місяців, інвесторам так і не надано було відшкодувань з державного бюджету.

Якщо ми звернемося до вивчення цієї проблеми іншими авторами наукових статей [5], то можемо побачити зарубіжний досвід, який намагається стимулювати розвиток ВДЕ такими діями:

1) «зелений» тариф – це гарантії держави виробникам, що енергія, вироблена ними, буде придбана за вищими цінами, ніж у виробників традиційної енергії. Такий підхід дає змогу державі залучити в галузь приватних інвесторів. Однак фіксований «зелений» тариф не реагує на зміни в ціні виробництва, що призводить до неефективного використання коштів, а також погано поєднується з принципами вільного ринку [5];

2) квоти на купівлю визначеного обсягу енергії з відновлюваних джерел і штрафи на тих, хто не купує певну кількість «зеленої» електрики (у країнах, де весь ринок електроенергії – у приватних руках) [5];

3) гранти та дотації. Наприклад, інвестиційні гранти на спорудження сонячної або гідроелектростанції чи іншого виду відновлювальних джерел енергії [5];

4) «зелені» сертифікати, або «відновлювані облігації», змушують торговців електроенергією купити певну кількість «зеленої» електрики, інакше – штраф. Закуповувані ліміти щороку зростають [5];

5) податкові пільги. У низці країн, наприклад у Чехії, виробники «зеленої» електроенергії також звільняються від сплати деяких податків, а в Нідерландах, Франції і Швеції споживачі всіх видів «чистої» енергії – від екологічних податків [6]. У США були встановлені податкові пільги (Tax Credits) для інвесторів у сфері відновлювальної енергетики у 30% [5];

6) пільгові кредити від держави [5];

7) «зелені» аукціони (тендери) [5].

Проте, як ми розглянули у статті раніше, таких стимулювань не було задіяно в Україні, більш того, українських інвесторів та іноземних інвесторів в українську

ВДЕ, навпаки, начебто відштовхують від вкладень, знижуючи тарифи та не виконуючи визначені законом блага. Проте автор зазначив, що все це пов'язано з кризою, але не виплати боргів почалися ще 10.08.2019 року [7], коли криза, за умови корона вірусу, що зазначено причиною у статті ще не було. Тим самим, як я вже зазначала вище, «Гарантований покупець» не має коштів на власному рахунку, а повністю залежить від ПрАТ «Укренерго». А держава, що має врегулювати цю проблему, закриває очі та відкладає це питання у далекий куточок, оскільки сама не в змозі розрахуватися з інвесторами ВДЕ через економічні проблеми країни.

Висновки. З усіх перелічених вище аспектів хочу зауважити, що проблема захисту інвесторів треба розглядати не тільки на державному рівні, а дещо глобальніше. Нині уряд України залишається в добрих відносинах з іноземними інвесторами, проте посли вже переживають щодо можливості повернення коштів інвесторам своєї країни.

Українським інвесторам залишається лише звертатися до суду, але якщо у «Гарантованого покупця» не має можливості розрахуватися, то інвестори самі по собі будуть залишатися без зазначеного порядком відшкодування.

Дехто з підприємців вважає, що зелена енергетика – це «мильна бульбашка» і невдовзі вона лопне. Тобто блага у розмірі 20 млрд грн, обіцяні українським інвесторам, не будуть повернені, а обов'язки перед іншими країнами будуть не виконані, що спричинить міжнародні політичні проблеми.

Варіанти захисту інвесторів, це масштабне подання заяв до суду та відстоювання своїх прав, інвесторам у суді. Шкода визнати, але в Україні не відпрацьовано ланцюг захисту інвесторів в зелену енергетику. Є лише один закон, на якому базується всі обов'язки держави перед інвесторами, на жаль, це замало для глобального проєкту міжнародного рівня.

Література

1. Відновлювані джерела енергії. URL: <https://alternative-energy.com.ua> (дата посилання: 25.05.2021).
2. Гарантований покупець (офіційний сайт). URL: <https://www.gpee.com.ua/main/news?id=343> (дата посилання: 25.05.2021).
3. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/05/5/660154/index.amr> (дата посилання: 25.05.2021).
4. Головний правовий портал України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T200810.html (дата посилання: 26.05.2021)
5. Кузьміна М. М. Сучасні тенденції правового регулювання відновлювальної енергетики України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 193-196.
6. Кузьміна М.М. Правове регулювання створення та функціонування енергетичних кооперативів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 40–45.
7. Зелений тариф під питанням. Розрахунки зі станціями заблоковані. URL: <http://greenfund.com.ua/2019/07/23/zelenyj-taryf-pod-voprosom-raschety-so-stantsyyamy-zablokirovaniy> (дата посилання: 28.05.2021).

Анотація

Ніколаєва М. В., Дергачов Є. В. Особливості та способи захисту інтересів інвестора в зелену енергетику в разі відмови держави від наданих гарантій. – Стаття.

Статтю присвячено актуальній темі в усьому світі – відновлювальні джерела енергії, способи та особливості захисту інвесторів у зелену енергетику. Оскільки вже на 2019 рік у зелену енергетику України було вкладено \$ 10 млрд, а держава накопичує борг та не надає гарантованих благ інвесторам, то у статті ми розглянули основні тенденції та способи захисту інвесторів в зелену енергетику, що є нині в Україні. Більшість інвестованих коштів було вкладено іноземними інвесторами, а не повернення обіцяних Україною благ іноземним інвесторам може спричинити міжнародні міжусобиці.

Також Україна потерпає від економічної стагнації через коронавірус, тому зелена енергетика – це, без сумніву, найліпший вихід із ситуації для залучення іноземних інвесторів. Проте недотримання міжнародного договору може призвести до більшої кризи, аніж зараз, з якої українській економіці буде дуже важко виходити. Порушення міжнародної угоди може привести до небажання інших країн співпрацювати з Україною в будь-якій сфері надалі.

У статті було зазначено та проаналізовано зміни, які відбувалися в законодавстві протягом 2020 року (нововведення у закон про «зелений» тариф, підписання меморандуму). Наведено перелік умов, за якими «Гарантований покупець» мав зобов'язання у наданні благ інвесторам відновлювальної зеленої енергетики. Наведено причини, за яких «Гарантований покупець» не виконує своїх зобов'язань, і зазначено статистичні дані щодо боргу держави перед інвесторами на момент травня 2021 року. Також було розглянуто питання, щодо іноземних інвесторів у зелену енергетику України. Проаналізовано їхню позицію та визначено можливі проблеми з країнами, що інвестували.

Необхідне вдосконалення законодавства в цій галузі енергетичних кооперативів в Україні. Окрім економічного законодавства, мусить бути вдосконалено муніципальне законодавство, оскільки територіальні громади та місцеві органи влади відіграють важливу роль у активації створення енергетичних кооперативів. Енергетичні кооперативи дають можливість громадам задовольняти свої енергетичні потреби, використовувати місцеві види палива, ставати енергетично незалежними та бути активними членами енергетичного ринку.

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії, «зелений» тариф, іноземні інвестори, «Гарантований покупець», міжнародна політична проблема, борг держави, міжнародні тенденції, державне регулювання.

Summary

Nikolaieva M. V., Derhachov Ye. V. Features and methods of protection of the interests of the investor in green energy in case of refusal of the state from the provided guarantees. – Article.

The article is devoted to a topical issue around the world. Renewable energy sources, methods and features of protection of investors in green energy. As \$ 10 billion has already been invested in Ukraine's green energy in 2019, and the state accumulates debt and does not provide guaranteed benefits to investors, so in this article we considered the main trends and ways to protect investors in green energy that currently exist in Ukraine. Most of the money invested was made by foreign investors, and not the return of the benefits promised to Ukraine, foreign investors may cause international strife.

Also, Ukraine is experiencing economic stagnation due to the corona virus, so green energy is without a doubt the best way out of the situation to attract foreign investors. However, non-compliance with the international agreement may lead to a greater crisis than now, from which the Ukrainian economy will be very difficult to get out. Violation of an international agreement may lead to the reluctance of other countries to cooperate with Ukraine in any further field.

The article noted and analyzed the changes that took place in the legislation during 2020 (innovations in the law on "green" tariff, the signing of the memorandum). Here is a list of conditions under which the "Guaranteed Buyer" was obliged to provide benefits to investors in renewable green energy. The reasons for which the "Guaranteed Buyer" does not fulfill its obligations and the statistics on the debt as of May 2021 of the state to investors are given. The issue of foreign investors in Ukraine's green energy was also considered. Their position is analyzed and possible problems with the investing countries are identified.

Legislation in this area of energy cooperatives in Ukraine needs to be improved. In addition to economic legislation, municipal legislation needs to be improved, as local communities and local authorities play an important role in activating the creation of energy cooperatives. Energy cooperatives enable communities to meet their energy needs, use local fuels, become energy independent and be active members of the energy market.

Key words: renewable energy sources, "green" tariff, foreign investors, "Guaranteed Buyer", international political problem, public debt, international trends, government regulation.